

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

KNIĆ, 24 - 26.09.2020.

AgrONET
Centar za obrazovanje i istraživanja

A photograph of a large greenhouse filled with rows of tomato plants. The plants are supported by stakes and have many green tomatoes. The greenhouse structure is made of metal frames and plastic covering, with a path leading through the rows.

**KURS
INTENZIVNA PROIZVODNJA
POVRĆA I VOĆA U
ZAŠTIĆENOM PROSTORU**

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

KNIĆ, 24 - 26.09.2020.

AgrONET
Centar za obrazovanje i istraživanja

SAVREMENA TEHNOLOGIJA PROIZVODNJE BOROVNICE U ZAŠTIĆENIM PROSTORIMA

Prof. dr Jasminka Milivojević
Poljoprivredni fakultet, Univerzitet u Beogradu

PROIZVODNJA BOROVNICE U SRBIJI

Zemljište

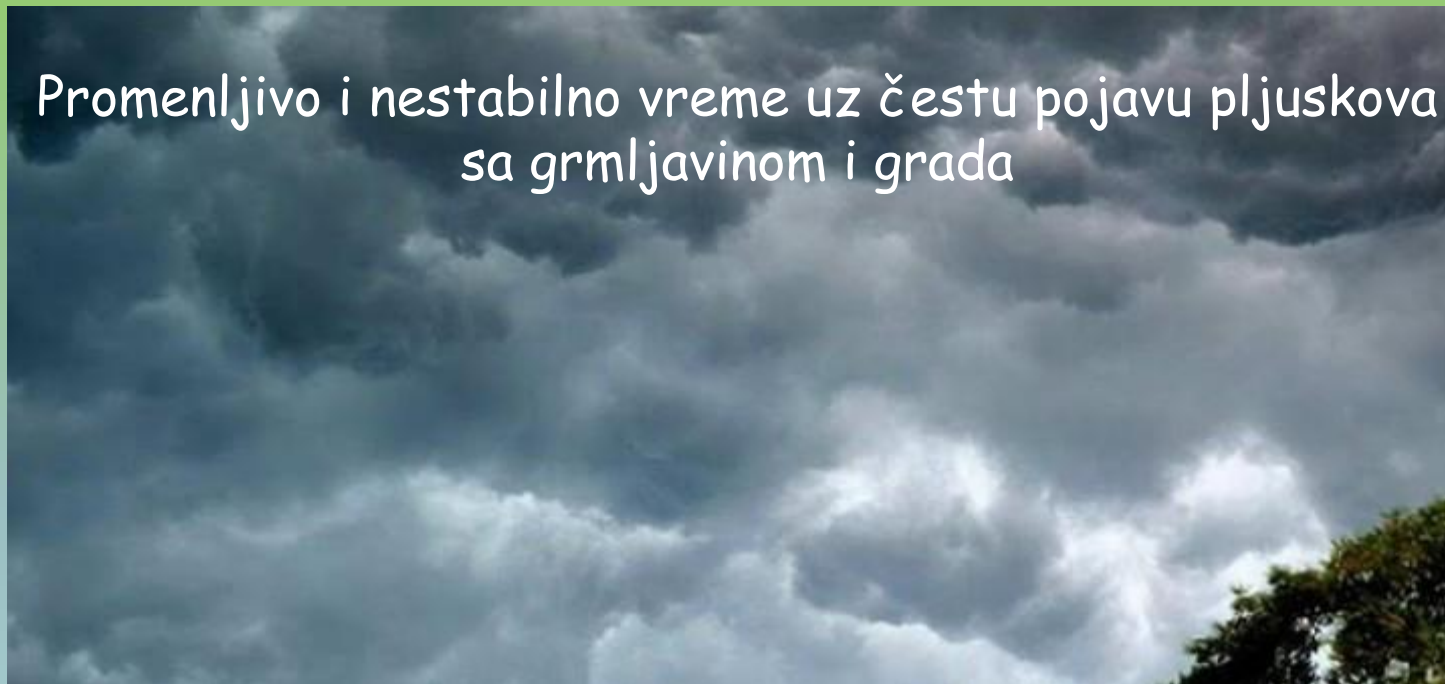
Kontejneri

Ukupne proizvodne površine: 1800 ha (2020. godina)

- KLIMATSKE PROMENE –

osetljivo pitanje koje se tiče svih nas i zahteva globalno rešavanje

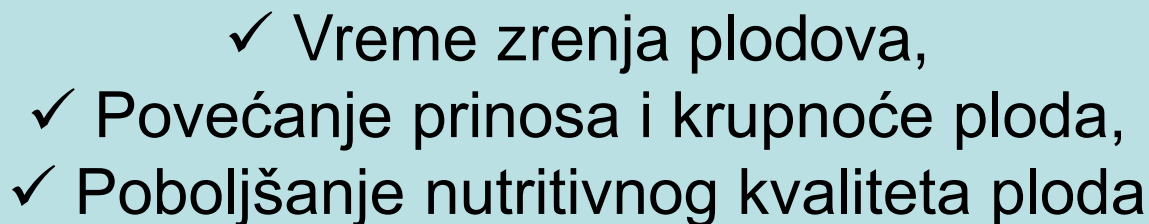
Promenljivo i nestabilno vreme uz čestu pojavu pljuskova sa grmljavinom i grada

Sa ciljem obezbeđivanja zaštite biljaka od štetnog dejstva klimatskih činilaca (**padavina, mraza, jakog sunčevog zračenja, visokih temperatura**) nameće se potreba za korišćenjem različitih oblika zaštićenog prostora, kao što su:

- **VISOKI TUNELI**
- **PLASTENICI**
- **NADSTREŠNICE (RAIN CAPS)**
- **PROTIVGRADNI SISTEMI**

Primenom zaštićenih prostora utiče se i **na modifikaciju mikroklima u proizvodnom prostoru biljaka.**

-
- ✓ Vreme zrenja plodova,
  - ✓ Povećanje prinosa i krupnoće ploda,
  - ✓ Poboljšanje nutritivnog kvaliteta ploda

PROIZVODNJA BOROVNICE U VISOKOM TUNELU

- Zaštita od nepovoljnih klimatskih činilaca (kiše, grada i poznog prolećnog mraza)
- Ranije vreme zrenja (7-21 dan)
- Veći prinos i bolji kvalitet ploda.

POSTAVLJANJE POKRIVNE PE FOLIJE NA KONSTRUKCIJU OBJEKTA (24. mart 2015. godine)

Visina 2,9 m; širina 6 m i dužina objekta 55 m.
Pokrivna PE folija je debljine **180 mikrona**. Orientacija objekta: sever – jug.
Žbunovi su starosti 8 godina (Levo: Duke; desno: Patriot).

Bočno i čeono
provetravanje
objekta

POSTAVLJENA MREŽA ZA ZASENU PREKO FOLIJE

FENOFAZA ZRENJA BOROVNICE

- Zrenje je počelo **10 dana ranije** nego na otvorenom polju, 'Duke' je počela zrenje 7 dana ranije od sorte 'Patriot' u visokom tunelu.
- **Prinos je bio u proseku za 25% veći u VT** u odnosu na OP.

Prosečna masa ploda:

	VT	OP
Duke =	1,81 g	1,52 g
Patriot =	1,90 g	1,61 g

GAJENJE BOROVNICE U SAKSIJAMA U VISOKOM TUNELU

Visina 3,6 m; širina 8 m i dužina objekta 50 m.
Saksije zapremine 48 l. Sorta Bluecrop.

Rastojanje: 1,4 m x 0,6 m
(5 redova sa 80 saksija, ukupno 400 saksija)

Grocka (Brestovik)

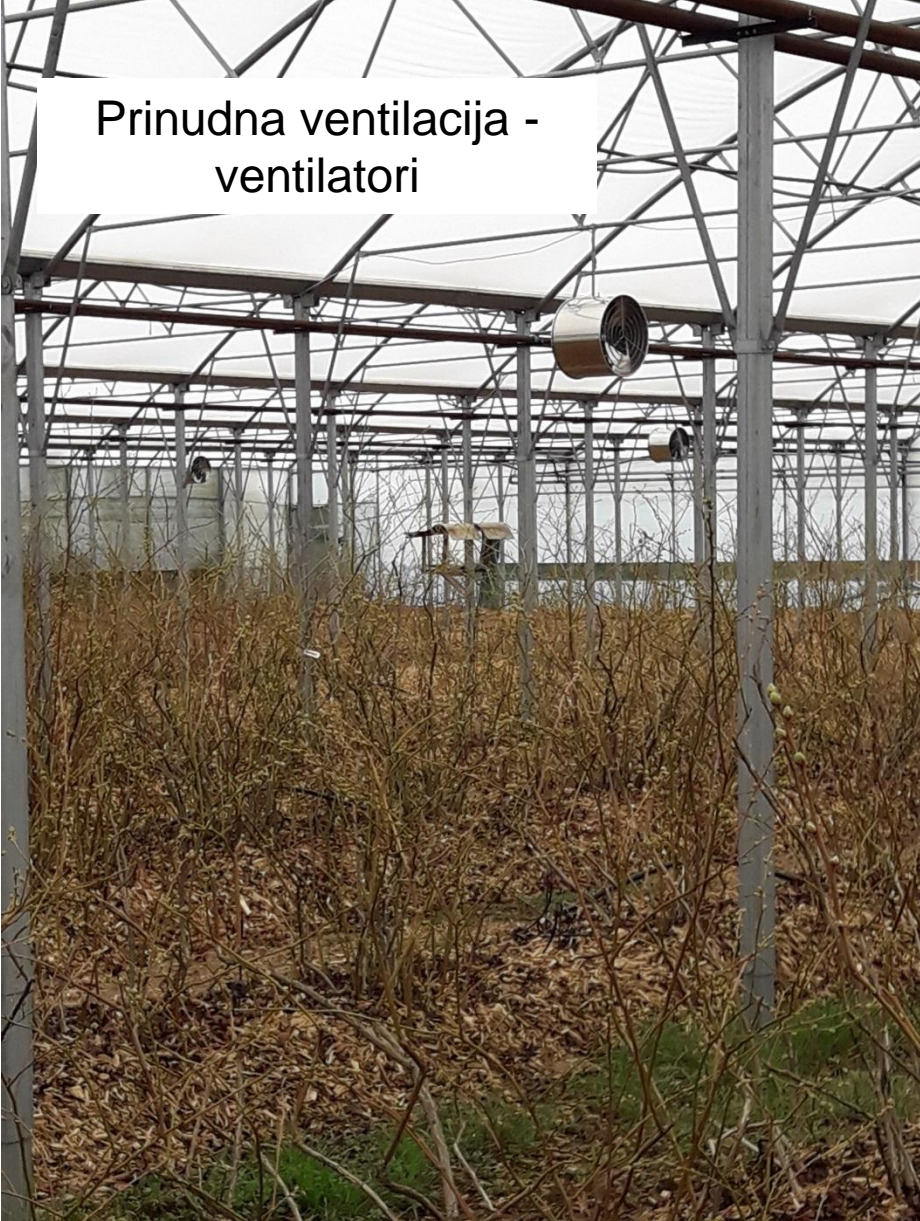

GAJENJE BOROVNICE U PLASTENIKU

Zagreb. Berba počinje sredinom maja i traje do kraja avgusta (11 sorti). Cena 8 eura, na kraju sezone 5,5 eura.

Prinudna ventilacija -
ventilatori

Prirodna ventilacija

Na bočnim stranama plastenika
spuštena PE folija i postavljena
anti-insekt mreža

Regulacija RVV u objektu

Orošivači na krovnoj
konstrukciji

GAJENJE BOROVNICE POD RAIN CAP SISTEMOM (Austrija)

Konstrukcija je lučnog oblika i sastoji se od plastičnih ili aluminijumskih cevi postavljene na rastojanju od 2 do 2,5 m. Po jedan ili dva reda borovnice mogu biti natkrivena jednim lukom (**jednoredi ili dvoredi rain cap**).

Poljska

Primena mreže za zasenu, PE folije (kao zaštita od kiše) i anti-insekt mreže

Dvostruki
pokrivni materijal

+

Antiinsekt mreže sa
bočnih strana

PRIMENA PROTIVGRADNIH MREŽA U ZASADIMA BOROVNICE

- Mehanička zaštita od grada
- Zaštita od ptica, skakavaca i insekata
- Regulacija mikroklimе unutar voćnjaka

-
1. Osvetljenost - intenzitet zračenja
  2. Temperatura vazduha, biljke i zemljišta
  3. Relativna vlažnost vazduha

Mreže, bez obzira na boju, smanjuju intenzitet sunčeve svetlosti u proizvodnom prostoru biljaka. Što je faktor zasene veći, više svetlosti će biti blokirano.

Primarna funkcija

Zaštita od grada

02. Jul 2020.
(KNIĆ)

Zaštita borovnice od ptica, skakavaca i insekata

Kombinacija protivgradne
i anti-insekt mreže
(na čeonim i bočnim
stranama zasada)

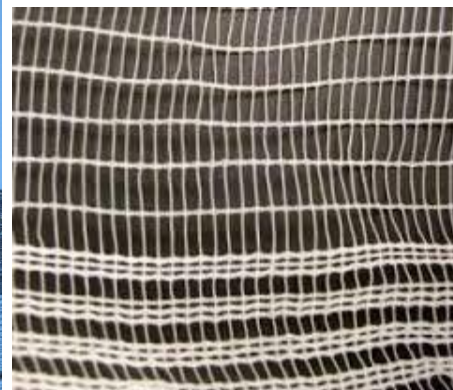

Zelena protivgradna mreža

Bela protivgradna mreža

Crna protivgradna mreža

Siva protivgradna mreža

UTICAJ SIVE PROTIVGRADNE MREŽE NA PROIZVODNA SVOJSTVA BOROVNICE

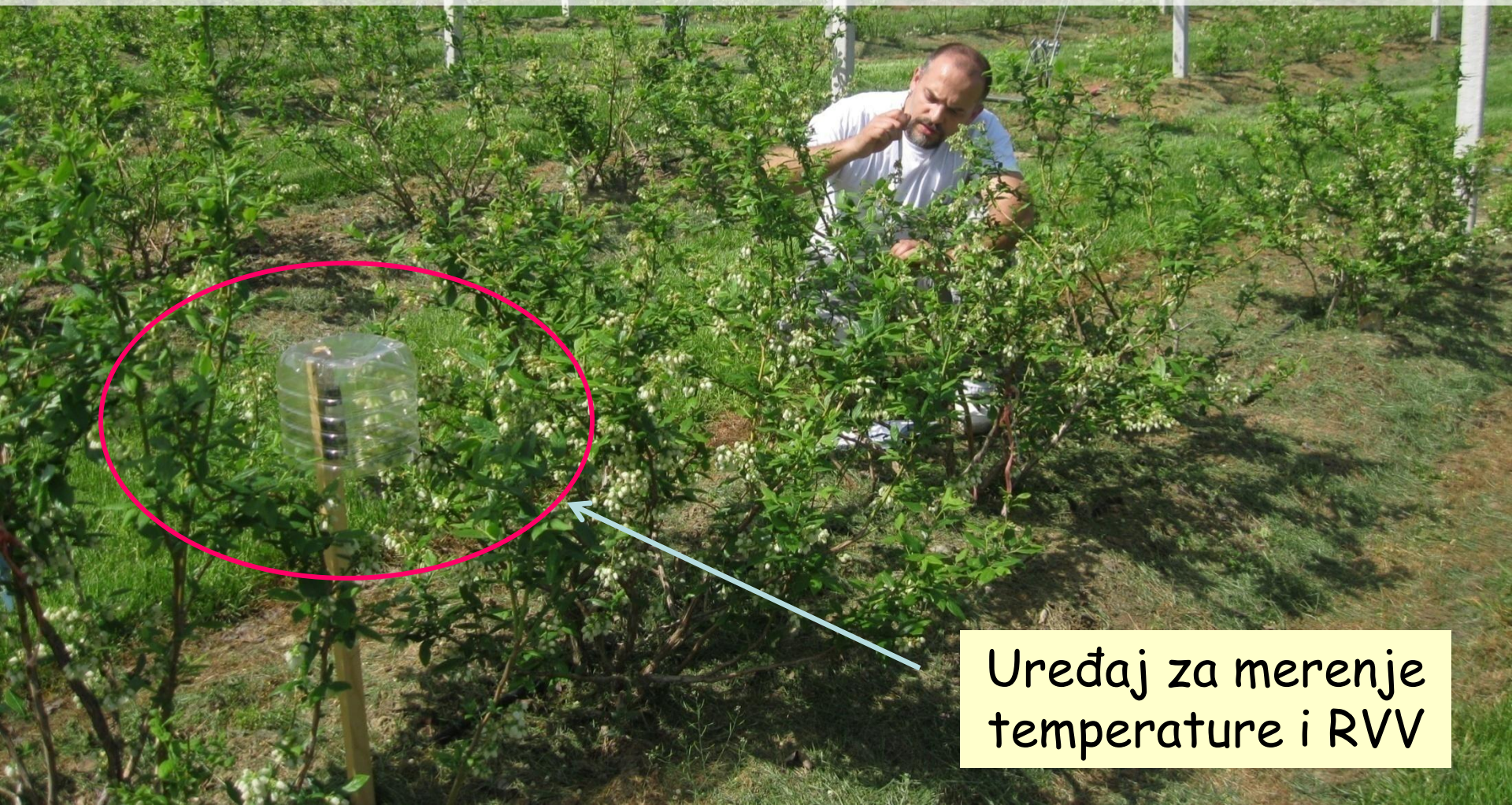
Sorta DUKE

Početak zrenja: **09. Jun (pod mrežom)**

Početak zrenja: 07. Jun (otvoreno polje)

Primenjena je mreža SILVERLUX (Helios Group, Lurano, Italija), UV stabilizovana, težine 48 g/m^2 sa veličinom otvora $2,8 \times 8 \text{ mm}$.

- Dnevne vrednosti temperature vazduha registrovane su na svaka 2 h od 8.22 h do 20.22 h (7 merenja)
- Noćne vrednosti temperature vazduha registrovane su na svaka 2 h od 22.22 h do 6.22 h (5 merenja).

Uređaj za merenje
temperature i RVV

Intenzitet osvetljenosti je meren digitalnim lux-metrom 'Peak teck' PT-5025 (Nemačka) svakog dana u 12 h. Vrednosti su izražene u luxima (lx).

VAŽNA OPAŽANJA:

Maksimalna dnevna temperatura vazduha je bila za 2,4°C niža pod PGM.

Srednja dnevna temperatura vazduha pod PGM je bila niža za 1,5°C.

Minimalna relativna vlažnost vazduha je prosečno bila za 4% viša nego na otvorenom polju.

Intenzitet svetlosti je smanjen za 5–20% pod PGM. Tokom oblačnih dana su registrovane manje razlike između PGM i otvorenog polja (oblačnost može smanjiti intenzitet radijacije i do 50%).

Izgled zasada na početku cvetanja - sorta DUKE

Oblačno vreme tokom cvetanja

Broj cvetova po žbunu pod PGM: **4204**

Broj cvetova po žbunu na OP: **2970**

Početak cvetanja: 29.03.2014.
godine

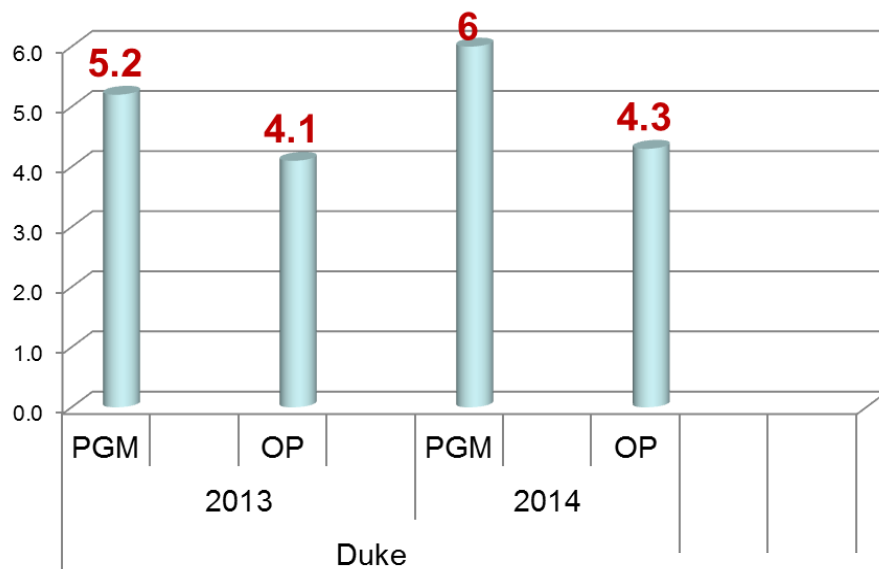
Kraj cvetanja: 01.05.2014. godine

Trajanje: 34 dana

Intenzitet svetlosti (lux)

IV nedelja (18.04. - 24.04.)	PGM	1334
	OP	1512

UTICAJ SIVE PROTIVGRADNE MREŽE NA PRINOS PO ŽBUNU SORTE BOROVNICE 'DUKE'

UTICAJ SIVE PROTIVGRADNE MREŽE NA MASU PLODA SORTE BOROVNICE 'DUKE'

Berba / Tretman	PGM ¹	OP	Srednja vrednost (berba)
I berba	2,02	1,65	1,84
II berba	2,28	1,75	2,01
III berba	1,68	1,68	1,68
IV berba	1,51	1,34	1,43
F test	*		**
Srednja vrednost (protivgradna mreža)	1,87	1,61	

Primena sive protivgradne mreže je ispoljila pozitivan uticaj na proizvodna svojstva borovnice:

- veći rodni potencijal i prinos po žbunu,
  - veću masu ploda
- bolji hemijski sastav ploda (veći sadržaj šećera, a manje uk. kiselina).

IZBOR SISTEMA GAJENJA U ZAŠTIĆENIM PROSTORIMA

GAJENJE U ZEMLJIŠTU
(na gredicama prekrivenim
agrotekstilom)

GAJENJE U SAKSIJAMA
(Supstrat : *treset, strugotina,*
kokosova vlakna i perlit)

Brestovik – zasad zasnovan u aprilu
2016.

Subotica – zasad zasnovan u decembru
2017.

Jul 2018. god

Ub – zasad zasnovan u maju 2016. sa
5.godišnjim sadnicama

Vodanj – zasad zasnovan u maju
2020. godine

PREDNOSTI GAJENJA BOROVNICE U SAKSIJAMA/VREĆAMA

1. ISKORIŠĆAVANJE NEPOGODNIH ZEMLJIŠTA
2. POVEĆANJE BROJA BILJAKA PO JED. POVRŠINE
3. ZAŠTITA OD ZEMLJIŠNIH ŠTETOČINA
4. OLAKŠANO ZALIVANJE I PRIHRANA BILJAKA

IZAZOVI: 1) IZBOR SADNICA, SAKSIJA I SUPSTRATA?
2) PRIHRANA BILJAKA U HIDROPONICI ?

TEHNOLOGIJA GAJENJA BOROVNICE U ZAŠTIĆENIM PROSTORIMA

1. IZBOR SADNICA

2. IZBOR SORTI

3. IZBOR SISTEMA GAJENJA U ZEMLJIŠTU

4. IZBOR SAKSIJA I SUPSTRATA

5. REZIDBA

6. ZALIVANJE I PRIHRANA BILJAKA

1. IZBOR SADNICA

Biljke u 2. vegetaciji

Upakovane sadnice
borovnice

Poželjno je da se za sadnju koriste **dvogodišnje i trogodišnje kontejnerske sadnice.**

UPOREDNI PRIKAZ RAZVIJENOSTI DVOGODIŠNJIH I TROGODIŠNJIH BILJAKA 4 MESECA NAKON SADNJE

2. IZBOR SORTI VISOKOŽBUNASTE BOROVNICE

1. Duke
2. Bluecrop
3. Patriot
4. Draper
5. Liberty
6. Aurora

Perspektivne sorte su:

1. Top Shelf
2. Last Call
3. Cargo i druge....

Duke

Bluecrop

Patriot

Draper

Liberty

Aurora

TOP SHELF

- **Srednje pozna sorta** (2 nedelje posle Djuka)
- Vrlo krupan plod (3,2 g)
- Izuzetnog ukusa i skladišne sposobnosti
- Namenjena za ručnu berbu i svežu potrošnju.

LAST CALL

- **Veoma pozna sorta** (slično sorti Aurora)
- Visok prinos
- Krupan plod, slatkog ukusa
- Primarno je namenjena za svežu potrošnju, a može i za preradu.

CARGO

- **Pozna sorta** (kraj jula)
- Konstantno visoki prinosi
- Sr. krupan do krupan plod, izuzetne čvrstoće
- Mehanizovano se bere.

3. IZBOR SISTEMA GAJENJA U ZEMLJIŠTU

I faza: otvaranje jamića (30-40 cm dubina i 40-50 cm širina)

Na teksturnim klasama zemljišta (**Ilovača ili Peskovita ilovača**) preporučuje se sadnja u jamiće

III faza: izgled posađenih biljaka

II faza: punjenje jamića sa mešavinom piljevine četinara i kiselog treseta

IZGLED ZASADA NA PESKOVITOJ ILOVAČI U TREĆOJ VEGETACIJI POSLE SADNJE

Kod pomenutih sistema gajenja u zemljištu najčešće se primenjuje rastojanje sadnje od **3 x 1,0 m** (3300 sadnica po ha) i **3 x 1,2 m** (2780 sadnica po ha).

SISTEM GAJENJA NA BANKOVIMA

Loznica – April 2019.

Bankovi visine 30 cm, sa jamićima zapremine 90 l supstrata (Ćimo Company)

Predvorica (Šabac) – Zasad zasnovan na nižim gredicama sa zastiranjem srebrnom PE folijom (avgust 2015.)

Zasad u 4. vegetaciji (2018.)

Da li agrotekstil koristiti za zastiranje gredica ili ne?

Kraj 1. vegetacije

Bez agrotekstila

Zastiranje sa agrotekstilom

Kraj 2. vegetacije

Valjevo (sadnja u aprilu 2018.)

**Izgled zasada u III vegetaciji
(jul 2020. god.)**

Izgled zasada u II vegetaciji

ZASAD BOROVNICE U ČILEU

4. IZBOR SAKSIJA I SUPSTRATA

45 l

35 l

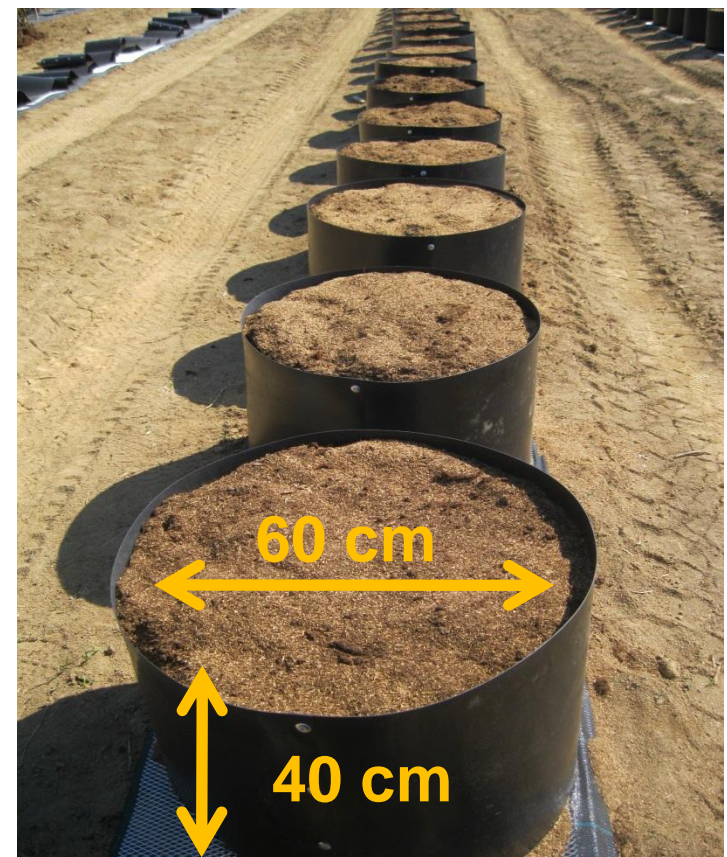

25 l

KOJU ZAPREMINU SAKSIJA IZABRATI?

SAKSIJE BEZ DNA

Gruža, saksije od 113 l

Topola, saksije od 35 l

Uporedni prikaz razvijenosti biljaka **14 meseci posle sadnje** u saksijama različite zapremine

Gruža agrar, Maj 2017.

Gruža agrar, Maj 2018.

Gruža agrar, sept. 2018.

Gruža, sorta Duke - Jun 2019.
(2 godine posle sadnje)

Gruža, sorta Bluecrop – Sept. 2019.
(2,5 godina posle sadnje)

Gruža, sorta Duke - Jun 2020.
(3 godine posle sadnje)

Vreće od agrotekstila sa
polupropustljivim dnom
zapremine 47,5 l

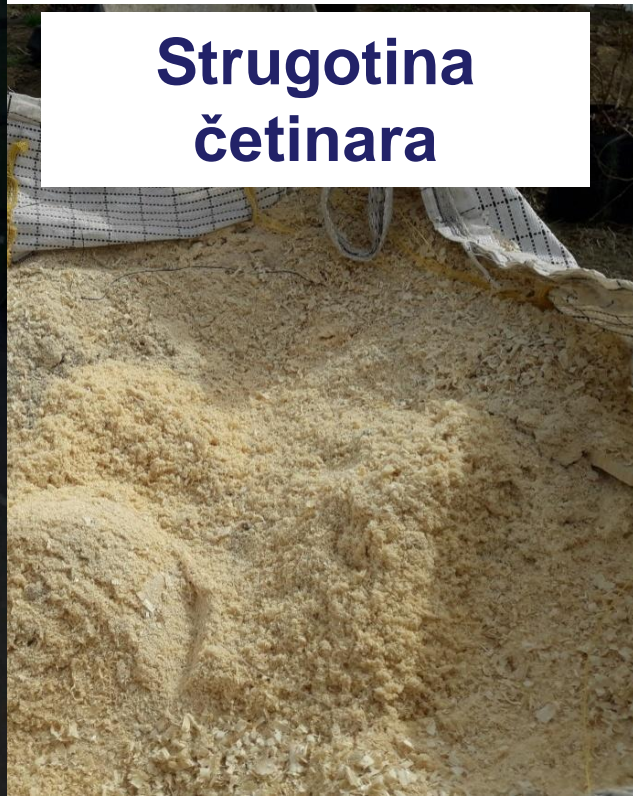

Kontejnere od stiropora
zapremine 35 l

IZBOR SUPSTRATA I PRAVLJENJE SUPSTRATNIH SMEŠA

Strugotina četinarsa (50-70%); kiseli treset (30-50%), pH= 2,5-3,5, perlit (5-10%) ili gotove supstratne smeše LEGRO i dr.

**Strugotina
četinarsa**

**Kiseli treset
pH= 2,5-3,5**

ĐUBRIVA KOJA SE MOGU DODATI PRI SADNJI U SUPSTRATNU SMEŠU:

GUANITO

ili

DUETTO

+

OSMOCOTE EXACT (NPK 15-9-12 + 2MgO + mikro elementi)

N - P - K
3 - 3 - 7

Peletirano organsko
đubrivo.

Peletirano đubrivo sa
55,2% organske materije,
formulacije 6:15:3
+2MgO+10 CaO.

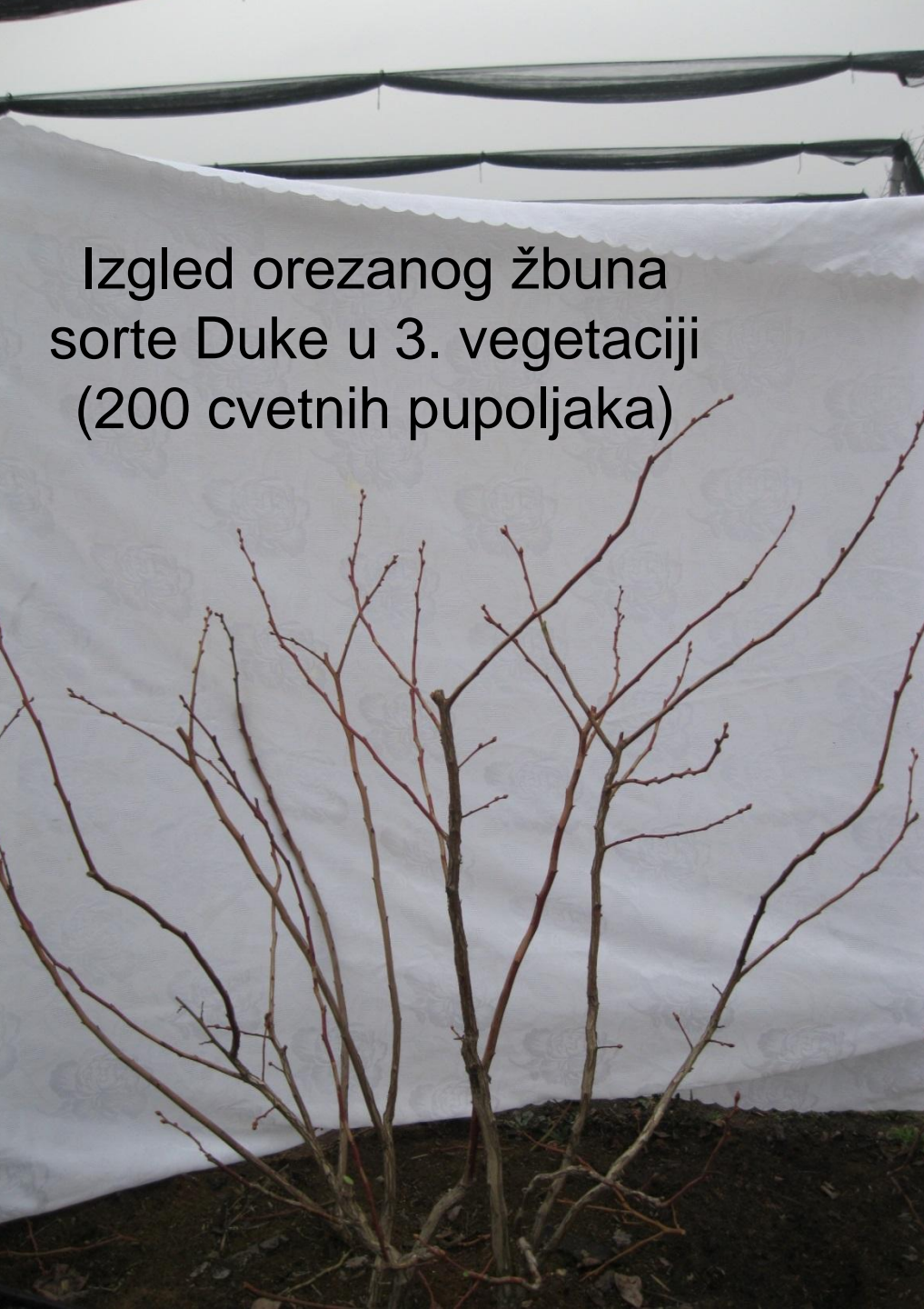
Osigurava konstantno optimalan
nivo ishrane sa kontinuiranim i
sporim oslobađanjem hranljivih
materija (do 6 meseci).

5. Rezidba borovnice

Formiranje oblika žbuna i postizanje ravnoteže između rasta i rodnosti žbuna.

1. Proređivanje grana u centralnom delu žbuna;
2. Uklanjanje slabih, nisko-rastućih ili bolesnih grana;
3. Ostavljanje mlađih, produktivnijih grana
4. Uklanjanje grana starijih od 4 godine (podmlađivanje)

Izgled orezanog žbuna
sorte Duke u 3. vegetaciji
(200 cvetnih pupoljaka)

POTPUNO FORMIRANI
ŽBUNOVI BOROVNICE (od 5-te
godine starosti) TREBA DA SE
SASTOJE IZ 10 -15 ZDRAVIH
I LEPO RASPOREĐENIH
GRANA.

6. godišnje biljke sorte BLUECROP / Gruža Agrar

Neorezani
žbunovi

Orezani žbunovi

LETNJA REZIDBA BILJAKA

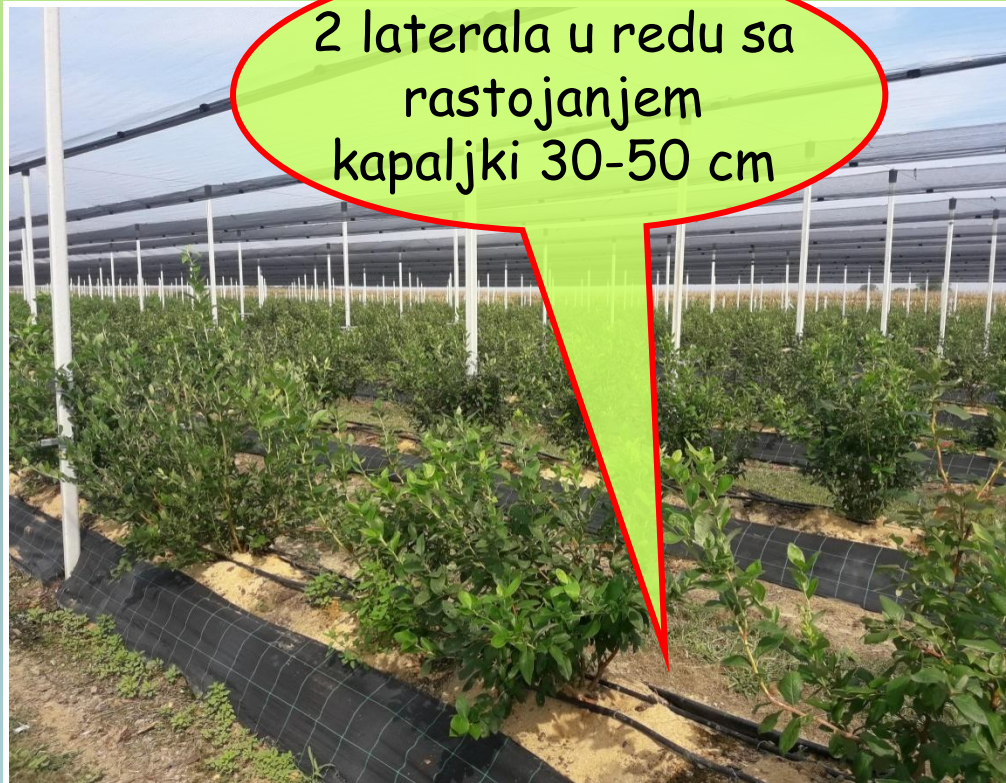
III dekada jula 2018.

6. NAVODNJAVANJE I ISHRANA BOROVNICE

2 laterala u redu sa
rastojanjem
kapaljki 30-50 cm

Tenziometar

**2 ubodna kapljača po
saksiji zapremine do 45 l**

**4 ubodna kapljača po saksiji
zapremine preko 45 l**

PRIMENA ĐUBRIVA FERTIGACIJOM

- Podešavanje optimalne pH vrednosti vode i rastvora đubriva;
- Kontrola EC vrednosti rastvora đubriva;

MANUELNA KONTROLA

Levo: **EC metar** - uređaj za određivanje električne provodljivosti vode (mS/cm)

Desno: **pH metar** - uređaj za određivanje hemijske reakcije vode

FERTIKIT

Automatska kontrola pH i EC vrednosti rastvora (podešavanja na osnovu zadatih vrednosti).

EC-PH 4G

CROP MANAGEMENT TECHNOLOGIES

EC: 0.69 PH: 4.91

ENTER

ESC

SELECT

MENU

ECpH-1

SWAP

ECpH-2

Intervali od 5 do 7 dana. Konc. 0,1-0,2%.

Svakodnevna prihrana, male doze.

Vodorastvorljiva NPK đubriva različitih formulacija + Kalijum sulfat + Magnezijum sulfat (opciono) + Helat gvožđa

IZBOR ĐUBRIVA I ODREĐIVANJE NORMI ĐUBRIVA

- Sadržaj hranjivih elemenata u supstratu;
- pH vrednost supstrata;
- Starost biljaka i visina prinosa;
- Zahtevi za hranjivim elementima po fenofazama.

Tabela 2. Agrohemijska analiza supstrata na početku godine

pH	Ec	Soli	Vlaga	NH ₄	NO ₃	P ₂ O ₅	K ₂ O
nKCl	mS/cm	%	%	mg/kg	mg/kg	mg/100g	mg/100g
3,07	0,077	0,025	70,04	10,5	4,9	4,4	15,5

PRIMENA AZOTNIH ĐUBRIVA U TOKU VEGETACIJE

Primenom granuliranih azotnih đubriva (**Amonijum sulfat i Urea**) **snižava se pH vrednost zemljišta/supstrata** i obezbeđuje duži period otpuštanja amonijačnog oblika azota.

FOLIJARNA PRIMENA ĐUBRIVA

- **stepen iskorišćenja hranljivih elemenata je visok;**
- **usled nemogućnosti korenovog sistema da usvoji makro i mikro elemente u uslovima hladnog i vlažnog zemljišta;**
- **zbog slabe pokretljivosti nekih elemenata (Ca, B).**

BERBA, PAKOVANJE I ČUVANJE PLODOVA BOROVNICE

U našim uslovima sazrevanje počinje **krajem prve dekade juna kod ranih sorti (*Duke*)** i traje do kraja avgusta kod poznih sorti (*Aurora, Liberty*).

Berba se izvodi od 4 do 6 puta u sezoni (može i češće u uslovima vrlo visokih temperatura zbog ubrzanog zrenja).

Žbun u punoj rodности može dati **5-6 kg plodova pri gajenju u zemljištu**. Pri uzgoju u saksijama optimalan prinos po žbunu je **3-4 kg**.

Male plastične ili kartonske posudice različite zapremine (500 g, 250 g i 125 g).

Pakovanje plodova borovnice u odgovarajuću ambalažu može se izvoditi pri samoj berbi ili posle rashlađivanja plodova.

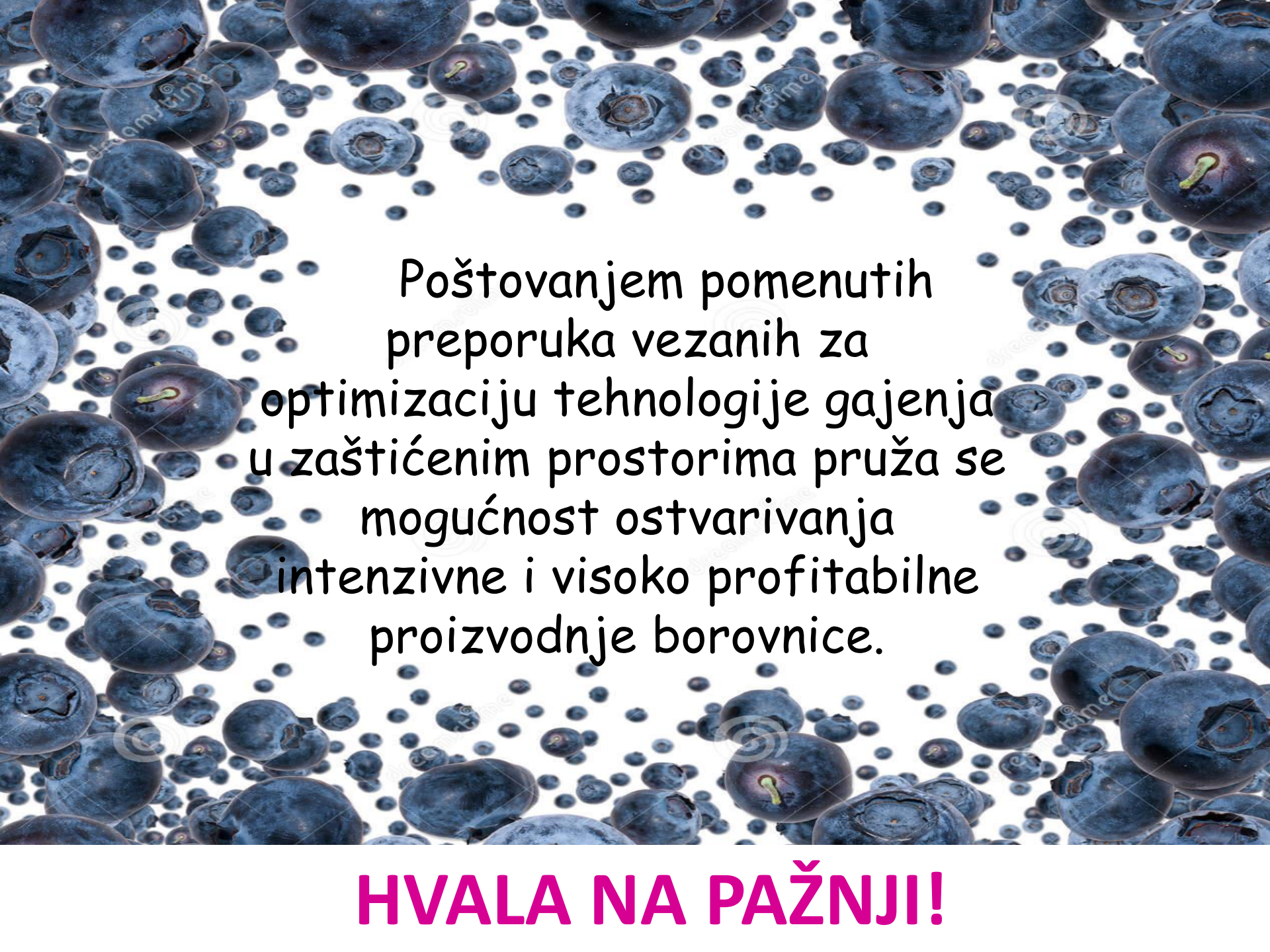

ČUVANJE PLODOVA BOROVNICE

Na nižoj temperaturi (**0-2 °C**) i pri visokoj relativnoj vlažnosti vazduha (**90-95%**) plodovi borovnice se mogu čuvati **3 do 4 nedelje**.

Duže čuvanje plodova (**4-6 nedelja**) moguće je u izmenjenoj atmosferi: **10-15% CO₂** i **3-5% O₂**, pri temperaturi od **0,5 °C** i relativnoj vlažnosti vazduha od **90%**.

Poštovanjem pomenutih
preporuka vezanih za
optimizaciju tehnologije gajenja
u zaštićenim prostorima pruža se
mogućnost ostvarivanja
intenzivne i visoko profitabilne
proizvodnje borovnice.

HVALA NA PAŽNJI!